

I. G. SBIERA ȘI PRIMA ADUNARE POPORALĂ DIN 11/23 IUNIE 1870¹

ELENA PINTILEI

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

E-mail: elenapintilei84@yahoo.com

I. G. Sbiera and the First People's Assembly from June 11/23, 1870

(Abstract)*

In 1870, I. G. Sbiera, as a professor at the Gymnasium in Chernivtsi, was part of the Bukovinian elite made up of priests, public officials, professors, and theologians, who served to defend the interests of the church and fought for church autonomy. The scholar participated in the First People's Assembly for the autonomy of the Orthodox Church in Bukovina held on June 11/23, 1870, in Chernivtsi, together with Gheorghe Hurmuzachi, Artemie Berariu-Ieremievici, Ion Litviniuc, Nicolae Vasilco, Gheorghe Piotrovski, Grigore Vorobchievici, Ion Mandășevski, and other prominent personalities from Bukovina. In his speech, I. G. Sbiera presented the history of the church life in Bukovina, spoke about the church's assets and their management in relation to encountered issues, for the immediate benefit of the religious institution and society, as well as the establishment of the Religious Fund. In the same year, Sbiera took care of printing the brochure *First People's Assembly for the Autonomy of the Orthodox Church in Bukovina*, published in Chernivtsi under the auspices of the Society for Romanian Culture and Literature in Bukovina.

Keywords: I. G. Sbiera, Church, Bukovina, autonomy.

(Rezumat)

În anul 1870, I. G. Sbiera, profesor la Gimnaziul din Cernăuți, face parte din elita bucovineană, formată din preoți, funcționari publici, profesori sau teologi, care s-a pus în slujba apărării intereselor bisericești și a luptat pentru autonomia bisericii. Cărturarul participă, la Cernăuți, la *Prima Adunare Poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina*, desfășurată în 11/23 iunie 1870, împreună cu Gheorghe Hurmuzachi, Artemie Berariu-Ieremievici, Ion Litviniuc, Nicolae Vasilco, Gheorghe Piotrovski, Ion Mandășevski, Grigore Vorobchievici, personalități cărora li se alătură alte nume de seamă din Bucovina. În discursul său, I. G. Sbiera expune

¹ Acknowledgement: Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 153770, cu titlul: „Accesibilitatea cercetărilor avansate pentru o dezvoltare economică sustenabilă – ACADEMIKA”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014–2020.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

istoricul vieții bisericești din Bucovina, vorbește despre averile bisericești și administrarea acestora în funcție de problemele întâmpinate, în folosul imediat al instituției religioase și al societății, dar și despre modul de constituire a Fondului religios. În același an, Sbiera se îngrijește de tipărirea broșurii *Prima Adunare populară în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina ținută în Cernăuți într-a 11/23 Juniu 1870*, apărută sub auspiciile Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Cuvinte-cheie I. G. Sbiera, biserică, Bucovina, autonomie.

Începând cu 1775, anul anexării, și până la înființarea Arhiepiscopiei Cernăuților și a Mitropoliei Bucovinei și Dalmației, în Bucovina – „patrie și cimitir al Eroilor Moldovei”, cum plastic avea să o aprecieze arhimandritul Filaret Scriban² – au fost numiți în calitate de episcopi: Dosoftei Herescul (1781–1789) – sub vegherea căruia a avut loc o nouă organizare a Eparhiei Bucovinei (1786), au fost aduse la Suceava, din Zolkiew, Polonia, moaștele Sfântului Ioan cel Nou (1783), dar aveau să fie desființate nu mai puțin de 21 de mănăstiri; Daniil Vlahovici (1789–1822) – care a „lovit” în biserică³ românească din Bucovina, poziționându-se în favoarea rutenilor și slavizării numelor românești, precum și a implementării în școli a limbilor germană și poloneză pentru desfășurarea actului educațional⁴, cu consecințe grave în ceea ce privește calitatea pregătirii tinerilor români ortodocși; Isaia Baloșescu (1823–1834) – care a adus speranță românilor din Bucovina și sub a cărui oblăduire a fost înființat Institutul Teologic⁵ din Cernăuți, devenit, în 1875, Facultate de Teologie în cadrul noii universități, și Eugenie Hacman (1835–1873) – sub păstorirea căruia au fost redeschise o serie de școli primare, s-a înființat o școală pedagogică (1848), un liceu, s-au construit Catedrala „Sfânta Paraschiva” din Cernăuți și Palatul Mitropolitan (astăzi sediu al Universității „Iuri Fedkovici” din Cernăuți). Însă, pe parcursul celor aproape patru decenii de păstorie, Hacman a implementat un regim aspru în Eparhia Bucovinei, a introdus limba germană în administrație, a favorizat rutenii din spațiul bucovinean și s-a manifestat în defavoarea crezului românilor care luptau pentru drepturile bisericești.

În anul 1870, I. G. Sbiera, profesor la Gimnaziul Superior din Cernăuți, se afla între personalitățile de seamă din spațiul cultural bucovinean. Alături de nume consacrate în Bucovina și nu numai, la vârsta 26 de ani, viitorul cărturar devenise membru fondator al „Reuniunii Române pentru Leptură în Cernăuți”, dar și cel dintâi secretar al acesteia, funcție care îi aducea un venit de

² Filaret Scriban, *Istoria bisericească a românilor. Pe scurt*, volum publicat de Iosif Bobulescu, Iași, Tipografia Adolf Bermann, 1871, pp. 128–129.

³ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, pp. 298–299.

⁴ Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, p. 128.

⁵ Dimitrie Dan, *Rolul preoțimei bucovinene în menținerea românismului dela robire (1775) – la desrobirea Bucovinei (15/XI 1918). Un adaos la istoria bisericii române*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1925, p. 10.

300 de florini pe an, fiind singura persoană remunerată din societate. De altfel, se împlineau nouă ani de când I. G. Sbiera, întors acasă, în Bucovina, în calitate de absolvent al Facultății de Drept din Viena, se bucura de protecția fraților Hurmuzachi și a profesorului Aron Pumnul. Aceștia, recunoscându-i valoarea, l-au sfătuit și sprijinit să ocupe, mai întâi ca suplinitor, Catedra de limba română de la Gimnaziul din Cernăuți, ca mai apoi, începând cu 1866, să fie desemnat profesor calificat⁶. Totodată, trecuseră patru ani de la momentul în care valoarea activității sale a fost avizată de cel mai înalt for științific românesc, devenind membru fondator al Academiei Române. În același an, respectiv 1866, I. G. Sbiera primise, din partea Consiliul Consistoriului Episcopesc al Bucovinei, propunerea de a face parte din comisia a căror membri aveau sarcina de a întocmi manuale în limba română. Acestea urmau să ajungă pe băncile elevilor din Școala Reală gr.-or. din Cernăuți.

De-a lungul timpului, Sbiera s-a dovedit a fi fost un vrednic reprezentant al mirenilor români bucovineni în lupta pentru apărarea drepturilor bisericii, atât din poziția de împuternicit general al Bisericii Catedralei „Pogorârea Duhului Sfânt” (1872), cât și din aceea de epitrop bisericesc al Eparhiei Bisericii „Sfânta Paraschiva” din Cernăuți (1892).

De asemenea, în 1870, prezența lui Sbiera în viața bisericească din Bucovina era deja recunoscută. Autoritățile îi pusese ră pecetea de „agitator politic” (1868), întrucât s-a aflat între vocile care i-au susținut în lupta pentru apărarea intereselor bisericii atât pe Silvestru Morariu – viitor mitropolit și vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, reales când Sbiera făcea parte din Comitetul Administrativ⁷ al Societății (1878–1880) –, cât și pe consilierul consistorial Ion Țurcanovici.

Aflat în mijlocul vrednicilor români iubitori de neam, preoți, funcționari publici, profesori, teologi, care s-au dedicat întru totul luptei pentru autonomia bisericii, I. G. Sbiera este prezent, în ziua de 11/23 iunie 1870, la evenimentul care va da ulterior titlul uneia dintre publicațiile sale, *Prima Adunare Poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina*. Aceasta s-a desfășurat la o distanță de 22 de ani față de anul în care au fost inițiate demersuri în același scop, anul providențial 1848, când fruntașii români au formulat în *Petițiunea Țării*⁸ trei puncte destinate vieții bisericești, și anume cele privind alegerea episcopului, reglementarea administrației bisericești și controlul asupra administrării fondului bisericesc.

Cu două luni înainte ca „Prima Adunare Poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina” să aibă loc, respectiv în 4/16 aprilie 1870, teologul Constantin Andrievici Morariu, profesor în cadrul Institutului de Teologie din capitala Bucovinei, îi scria preotului Iraclie Porumbescu: „Adunarea

⁶ Arhivele de Stat ale Regiunii Cernăuți (în continuare se va cita ASRC), F-228, d. 628/1866, inv. 1, f. 67.

⁷ ASRC, F-3 *Administrația Regională a Bucovinei, orașul Cernăuți*, inv. 2, d. 11217/1878, f. 36.

⁸ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 381.

de ziua «Bunei Vestiri» a ales din mijlocul său un comitet *ad-hoc*, compus din preuți și mireni, care să conchieme acea adunare număroasă și să pregătească o apunere a gravei, amenințătoarei și periculoasei situațiuni în care ne aflăm, precum și oareșicare propuneri în această privință, rămânând însă conservată toată inițiativa și libertatea acelei adunări pentru cazul când n-ar împărtăși întocmai vederile și propunerile Comitetului”⁹. Constantin Morariu Andrievici relatează aspecte legate de „sfătuirea comună” desfășurată în ziua de Buna Vestire, la Cernăuți.

În cadrul acestei adunări¹⁰, Sbiera, alături de alți 27 de participanți, mari proprietari, fețe bisericești, dascăli, funcționari, au așezat pe hârtie dificultățile ce au asaltat biserica, clerul și implicit, mireni. Îngrijorarea era mare. Viitorul Bisericii Ortodoxe era compromis, de asemenea, gestionarea averii bisericești, organizarea bisericii, a școlilor, dar și a clerului¹¹. A fost un moment decisiv. Se hotărâse înființarea unui comitet, care să aibă în sarcină pregătirea celei dintâi adunări publice destinată autonomiei bisericii.

I. G. Sbiera se regăsește între cei zece membri desemnați ai comitetului condus de dr. Demetriu Bendela, magistrat și președinte al Tribunalului, și de Gheorghe Hurmuzachi, în calitate de vicepreședinte. Din același comitet făceau parte: unchiul cărturarului, Veniamin Iliuț (profesor, catehet și protosinghel), Mihai Călinescu (teolog și profesor), Alexandru Zotta (jurist și avocat), Isidor Onciul (teolog, profesor universitar și viitor decan al Facultății de Teologie din Cernăuți, autor de manual), Leon Popescu (preot și profesor), Leon Vasilco (om politic și mare proprietar) și Iancu Lupul (consilier municipal în Cernăuți).

Cele mai multe dintre aceste nume sunt cunoscute în viața culturală a Bucovinei și prin prisma faptului că au făcut parte, în 1862, din comitetul de inițiativă care a înființat Reuniunea Română pentru Leptură. Aceleași personalități concep din nou un plan de luptă, de această dată pentru drepturile bisericești, „pentru a proclama caracterul istoric și legal, curat românesc al acestei Biserici a Bucovinei”¹².

În 8/20 mai 1870, cu toții semnează un *Apel* adresat tuturor celor care vor să se alătore cauzei comune a celor care fac chemare pentru „apărarea” drepturilor bisericești în „lupta” pentru autonomia bisericii ortodoxe. *Apelul* a fost distribuit proștilor parohi din toate comunele, profesorilor, învățătorilor, marilor proprietari, răzeșilor, vestea ajungând în mai toate casele creștinilor. Inițierea unui astfel de demers a fost mult așteptat. Imediat după convocarea

⁹ Arhiva Fundației Culturale „Leca Morariu” din Suceava, scrisoare [Constantin Morariu Andrievici către Iraclie Porumbescu], f. 9.

¹⁰ *Prima adunare populară în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina ținută în Cernăuți într-a 11/23 Juniu 1870* [întocmită de I. G. Sbiera] (în continuare se va cita: *Prima adunare populară...* [întocmită de I. G. Sbiera]), Cernăuți, Tiparul lui Rudolf Ehardt, 1870, p. 4.

¹¹ Arhiva Fundației Culturale „Leca Morariu” din Suceava, *loc. cit.*, f. 6.

¹² Nicolae Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938, p. 100.

adunării, la sediul comitetului aveau să ajungă aproximativ 200¹³ de confirmări pentru participare, pentru ca, în final, să fie înregistrate peste 2 000 de răspunsuri în care entuziasmul românilor bucovineni era mărturisit.

Suflarea creștină era invitată, în 11/23 iunie 1870, la „Prima Adunare Poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina”, moment pentru care – așa cum nota Constantin Andrievici Morariu în scrisoarea menționată mai sus –: „Boierii și-au dat mâna în fața adunării să aducă la acea întrunire publică câte 20–30 țărani de prin satele lor, iar preuții de prin sate să vie cu epitropii bisericii și cu cei mai însemnați gospodari în număr cât numai se poate de mare”¹⁴. Și așa a și fost. La Pesta, „Federațiunea” anunța faptul că au participat peste 2 000 de persoane, chiar 3 000–4 000, „după chipsuința unora”, ajungând la Cernăuți „180 de preuți, mai toți patronii besericești, amploiați, invetiatori, orasieni din tote orasiile tierei și tierani mai din fiecare satu, tramisi anume încoace de comunele loru besericesci”¹⁵. Prin condeiul părintelui Iraclie Porumbescu, în coloanele periodicului „Albina” este relatat faptul că la Cernăuți „poporul a sosit deja din toată țara”¹⁶.

Adunarea avea să se desfășoare după un „Program pentru întrunirea poporală ce se va ține în Cernăuți într-a 11/23 Juniu 1870 în cauza realizării autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina”, emis în 26 mai/7 iunie 1870, atât în limba română, cât și în ruteană. Acesta cuprindea patru puncte: 1. debutul adunării; 2. alegerea membrilor care vor constitui comitetul adunării; 3. raportul întocmit de membrii comitetului convocator privind demersurile inițiate pentru înfăptuirea autonomiei bisericii, cauze și efecte; 4. consultări și decizii cu privire la obținerea autonomiei bisericii în conformitate cu legea în vigoare.

În ziua de 11/23 iunie 1870, la propunerea preotului Ion Mandașevschi, I. G. Sbiera a fost votat pentru a ocupa funcția de notar în cadrul Biroului Adunării. Tot Sbiera a fost cel care a întocmit „Protocolul stenografic despre întrunirea poporală în cauza realizării autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina, ținută în Cernăuți într-a 11./23. Juniu 1870 în localitățile Soțietății pentru dare de semn de lângă grădina publică”. Pentru publicarea acestui protocol, Sbiera a primit finanțare de la Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, după cum singur avea să mărturisească peste ani: „La îndemnul comitetului Soțietății pentru cult[ura] și lit[eratura] rom[ână] în B[ucovina], și cu spesele acesteia, am publicat o scurtă dare de samă dimpreună cu protocolul ei stenografic sub titlul «Prima Adunare poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din

¹³ *** „Din Bucovina, în cireșieriu 1870 (După Adunarea poporală în scopuri besericesci)”, în „Albina”, anul V, nr. 55, 2/14 iulie 1870, p. 3.

¹⁴ Arhiva Fundației Culturale „Leca Morariu”, *loc. cit.*, f. 9–10.

¹⁵ „Prima adunare poporală în cauza autonomiei besericeii dreptu-credintioase din Bucovina”, în „Federațiunea”, anul III, nr. 81 413, 28/16 aug. 1870, pp. 322–323.

¹⁶ [Iraclie] P[orumbescu], „O pia reminiscintia din adunarea poporală pentru scopul reabilitării ortodossismului în eparhia Bucovinei”, în „Foișoara”, supliment la „Albina”, anul V, nr. 64, 29 iulie/10 august 1870, p. 1.

Bucovina ținută în Cernăuți într-a 11/23 Juniu 1870, Cernăuți, 1870»¹⁷. Membri ai Biroului Adunării, cu funcția de notar, au fost și preotul paroh de la Ceahor, Artemie Berariu-Ieremievici; preotul Grigore Vorobchievici și profesorul de învățământul primar Ion Litviniuc. De altfel, cel din urmă avea să fie, peste ani, cumnatul viitoarei soții a lui Sbiera, Aspazia, fiica preotului din Poieni, Mihai Nedelcu. Unchiul cărturarului, Veniamin Iliuț¹⁸, profesor de religie, în grija căruia s-a aflat Sbiera pe parcursul studiilor urmate la Cernăuți, a fost desemnat vicepreședinte.

Lupta pentru redobândirea drepturilor bisericești a constituit o preocupare pentru intelectualii vremii care au tipărit broșuri sau cărți, așezând pe hârtie cele mai acute probleme identificate în viața bisericească bucovineană. Astfel au văzut lumina tiparului, cu scopul de a ajunge în casele românilor bucovineni: *Dorințele dreptcredinciosului cleru din Bucovina în privința organizării canonice a diecesei și a ierarhiei sale referințe în organismul bisericii ortodoxe den staturile Austriei* (Cernăuți, 1861); Aron Pumnul, *Privire răpede preste două sute șese-zeci și șapte den proprietățile așa numite Moșiile mânăstirești, den carile s-a format mărețul Fund Religionariu ale Bisericii dreptcred[incioase] Răsărit[ene] den Bucovina*, (Cernăuți, 1865); Iraclie Porumbescu, *Sfat cu sătenii despre autonomia și congresul bisericescu în Bucovina* (Budapesta, 1871); Eusebiu Popovici, *Studiu pregătitoriu pentru întâiul congres bisericesc în arhiepiscopia Bucovinei (Vorstudie zum ersten Kirchencongress in der Bukowiner Erzdiöcese)* (Cernăuți, 1880).

Membrii adunării-„protest” hotărâsc întocmirea unei adrese care să ajungă pe masa Consiliului de Miniștri, solicitându-se astfel respectarea drepturilor asigurate prin Constituție, lucru de care se bucurau alte confesiuni din spațiul bucovinean. Dobândirea autonomiei bisericii, administrarea Fondului Religionar sau organizarea și desfășurarea unui Congres Constituant Bisericesc¹⁹ sunt obiectivele formulate și exprimate în speranța concretizării lor. Acest demers adâncește ostilitatea episcopului Hacman și îl împinge spre o evidentă reacție potrivnică²⁰ acțiunilor românilor bucovineni. Însă elanul celor angajați să lupte pentru biserică, „casă părintească”, după cum apreciază Gheorghe Hurmuzachi în cuvântul din deschiderea adunării, nu putea fi domolit.

¹⁷ I. G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, pp. 225–226.

¹⁸ Veniamin (Vasile) Iliuț (6/18 august 1806, Crasna – 6/18 ianuarie 1887, Suceava) a urmat școala primară din Crasna, Gimnaziul din Cernăuți și Institutul de Studii Teologice din Cernăuți (1838). Paroh în satul Presăcăreni; a avut un singur fiu, George, pe care l-a pierdut în 1860. S-a călugărit la Sfânta Mânăstire Putna, primind numele de Veniamin. A fost catihet la Gimnaziul din Cernăuți (din 1847), de unde s-a pensionat în 1878, rector (provizoriu) al Seminarului Clerical (1878–1881), protosinghel și arhimandrit. Vezi I. G. Sbiera, *op. cit.*, pp. 95, 395–397.

¹⁹ Iraclie Porumbescu, *Scrieri*, antologie îngrijită și prefăcută de Liviu Papuc, Iași, Editura Timpul, 2022, pp. 74–75.

²⁰ I. G. Sbiera, „Mișcarea bisericească a românilor din Bucovina”, în „Candela”, 1896, p. 109.

În cadrul adunării, I. G. Sbiera s-a alăturat celor care au vorbit mulțimii. În prelegerea sa, cărturarul a apreciat faptul că fiecare biserică în parte ar trebui să aibă în posesie propria avere și să o administreze în funcție de nevoile acute întâmpinate. Totodată, tratează pe larg modul în care s-a constituit Fondul religios și concluzionează, pe bună dreptate, că „se trage din averea moșiilor noastre mănăstirești și bisericesti și din moșiile episcopiei Rădăuților”²¹.

Cu același entuziasm au rostit discursuri și preoții: Artemie Berariu (care a vorbit despre însemnătatea cuvântului „autonomie” și a adus în atenția celor prezenți importanța eforturilor depuse vreme de peste două decenii, atât de cele mai luminate minți din viața bisericească bucovineană, cât și de elita intelectualității, care a reprezentat mirenii), Ion Țurcanocivi (care și-a rostit prelegerea în limba ruteană) și George Piotrovski (care și-a concentrat cuvântarea în jurul averii bisericesti, a dreptului de proprietate și a administrării acesteia). Mediul administrației publice a fost reprezentat de Grigore Iliuț, primar al Crasnei, al cărui discurs a abordat importanța susținerii școlilor românești, a școlilor profesionale și a celor bisericesti. Nicolae Vasilco face apel la deplină înțelegere și unire a forțelor în lupta pentru dobândirea drepturilor bisericesti, pentru ca, în final, să aibă loc „sărbătoarea autonomiei” bisericii, iar Vasile Stefaniuc mărturisește că o astfel de adunare nu a fost posibil să vadă până în ziua de 11/23 iunie.

Cu toții s-au aflat la unison. În urma propunerilor, a dezbaterilor și a supunerii la vot, a fost aprobată demararea procedurilor privind emiterea adresei către Consiliul de Miniștri din capitala imperială, prin care să se solicite „respectarea drepturilor constituționale”. În același timp, printr-o altă adresă, membrii adunării vor solicita sprijinul Consistoriului Diecezan cu privire la acțiunile dedicate dobândirii drepturilor bisericesti și vor desemna 45 de personalități, care vor constitui un comitet însărcinat întocmai pentru „a urmări necontenit cursul acestei cauze, a întreprinde toți pașii legiuți și trebuincioși pentru câștigarea autonomiei bisericesti și a Vă înștiința pre D[omniile] Voastre despre rezultatele dobândite în această privință”²².

I. G. Sbiera a făcut parte din comitetul nou înființat, alături de arhimandriți, egumeni, preoți, profesori, avocați sau consilieri de tribunal. Dintre cei care s-au pus în slujba intereselor instituției religioase, îi amintim pe: omul politic, deputat în Dieta Bucovinei, Gheorghe Hurmuzachi; viitorul arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei, Arcadie Ciupercovici; viitorul mitropolit al Bucovinei și Dalmației, Teoctist Blajevici; profesorul Mihai Călinescu, viitor decan al Facultății de Teologie din Cernăuți; marele proprietar, baronul Alexandru Vasilco; preotul Dimitrie Onciul – tatăl istoricului Dimitrie Onciul; Constantin Tomașciuc, cel care avea să devină cel dintâi rector al Universității din Cernăuți; preotul și poetul Grigore Vorobchievici, fratele profesorului de muzică Isidor Vorobchievici.

²¹ *Prima adunare poporală...* [întocmită de I. G. Sbiera], p. 43.

²² *Ibidem*, p. 69.

Cu toții s-au pus în slujba apărării intereselor bisericii ortodoxe din Bucovina și au stăruit în vederea împlinirii dezideratelor comune. Însă obstacolele nu vor întârzia să apară, fapt pentru care abia nouă luni mai târziu, respectiv la începutul lunii martie 1871, avea să se întrunească Congresul Constituant²³, când s-a redactat statutul provizoriu. „Rânduiala de alegeri pentru congresul bisericii gr. or. din Bucovina” a fost concepută – notează Dimitrie Dan²⁴ – de Silvestru Morariu Andrievici, fiind publicată în nr. 12 al periodicului de specialitate „Foaiea de legi și orânduri pentru Ducatul Bucovinei”. Tot Silvestru Morariu Andrievici va deschide, în calitate de președinte, Congresul Național Bisericesc din Bucovina, întrunit abia în 14/26 iulie 1882²⁵. Unsprezece ani mai târziu, va participa²⁶ și I. G. Sbiera (la acea dată, profesor la Catedra de limba română de la Universitatea din Cernăuți), alături de alți peste 40 de membri. Și de această dată, Sbiera va fi investit cu funcția de notar.

Cărturarul I. G. Sbiera, mereu ancorat în problemele actuale ale vremii sale, fie ele de natură culturală, politică ori religioasă, face parte din pleiada intelectualității care s-a angajat plener în lupta pe deplin îndreptățită pentru redobândirea drepturilor bisericii ortodoxe din Bucovina. Subiectul – de mare actualitate, având în vedere situația în care se află bisericile românești din nordul Bucovinei – impune continuarea și aprofundarea cercetărilor în arhive și biblioteci și valorificarea documentelor care vor aduce lămuriri suplimentare referitoare la trecutul nostru religios.

În concluzie, găsim oportun să reproducem scrisoarea la sfârșitul materialului nostru, întrucât este de o importanță aparte pentru oglindirea evenimentelor premergătoare adunării din 11/23 iunie 1870. Scrisoarea a fost publicată în „Candela”, anul LV–LVI, 1944–1945, pp. 144–150, însă periodicul nu constituie o colecție ușor de identificat și cercetat, aceasta lipsind din multe dintre bibliotecile din țară.

Scrisoarea este redată în formatul original, cu notele de subsol și explicațiile (între paranteze rotunde) adăugate de Leca Morariu. Intervențiile noastre în text sunt marcate cu paranteze drepte (n. n. – E. P.).

²³ Valer Moldovan, *Biserica Ortodoxă română și problema unificării. Studiu de drept bisericesc*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1921, p. 141.

²⁴ Dimitrie Dan, *op. cit.*, p. 14.

²⁵ Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, vol. II, București, Editura Ministeriului de Culte, p. 283.

²⁶ Elena Pintilei, *Cărturari ai epocii moderne. I. G. Sbiera (1836–1916)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2023, p. 194.

ANEXĂ

[Constantin Morariu Andrievici către Iraclie Porumbescu]

Zbucium pentru biserica arboroseană la 1870

I.

O inedită scrisoare²⁷ a fostului profesor de teologie morală dela Institutul de Teologie din Cernăuți Constantin Morariu²⁸ poreclit austriecește și „Andrievici” (a trăit numai între 1835 și 1875²⁹ și a fost profesor de teologie între 1869 și 1875) către alt fervent apărător al aceleiași biserici: Iraclie Porumbescu, – scrisoare document pentru zbuciumul bisericii arborosene. Vechea luptă pentru autonomie!

Când deci hainul guvern dela Viena (în Dec. 1870) își asumă excesive și abuzive atribuții întru cele ale bisericii „gr. or.” (= ort. rom.) din Bucovina (ca d[e] p[ildă]: numirea Episcopului și administrarea averii bisericești!), atunci, ecoul față de „această procedură nemaiauzită în staturi (=state) constituționale și între popoare civilizate din partea străinilor (=ne-români și neort.-rom.) și Ministeriului” va fi: „Iată-ne dară, deși într-un stat constituțional, aproape a fi despoiați de averea noastră bisericească!” etc.

E, evident, preludiul acelei faimoase „mari adunări populare” (v. Găina) din 1870, de la Cernăuți, despre care D-nu Vasile Găina³⁰ ne informează că: „se și ținu, după cum fu proiectată, în 11/23 Iunie și avu reușită splendidă. Peste 3 000 de participanți din țara (= Bucovina) întregă se pronunțară unanim pentru reformele proiectate, adecă autonomia bisericii cu un for reprezentativ, compus din preoți și laici”. Etc.

**

Reproducem inedita lui C. Morariu, actualizându-i ortografia, dar redând întocmai particularitățile limbii; așadar pumnulismele: uă (= o), să viă, pusăciune (= poziție), esistința, prudiști, intelegință, bărbat înțeleșinte, dechiara (= declara), esercitare, esercițu, espunere, soșietate, proept (= proiect), efept (= efect), direpciune (= direcțiune), periculositate, simșimânt, cumpenicios (= cumpenitor), cu trena lor epi-latinistă: înrăurință, conchiema, recere (= reclamă). Caracteristică și duplicitatea: rezolușione – dar și: resoluciune;

²⁷ Din Muzeul Porumbescu.

²⁸ Vădit recent (în rev[ista] „Fond și Formă”, anul II, 1944, pp. 7–9) și ca un prea iscusit cercetător al cântecului popular.

²⁹ Decedat (după C[onstantin] Morariu junior, *Biografia lui Constantin Morariu Andrievici*, Gherla, 1889, p. 41) în 29 martie/10 aprilie 1875, iar, după epitaful său din Cimitirul Horecei, în 22 Martie; C[onstantin] Morariu (senior) n-a mai apucat data de 30 aug[ust] 1875, când strămoșescul Institut de Teologie, după 48 de ani de înflorire, fu înglobat atunci createi Universității Cernăuțene, ca Facultate de Teologie (vezi Constantin Morariu, *Cultur-historische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bucovina*, Resicza-Wien, 1888–1891, p. 108).

³⁰ Dr. Vasile Găina, *Arhiepiscopul și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu-Andrievici*, Cernăuți, 1907, p. 12.

administrarea – dar și: administrăciunea; religionariu – dar și: relegiunariu, neconfesiunale.

Și heliedismul: „un stat constituțional”.

Și acum, documentul în chestiune!

Leca Morariu

II.

Prea onorate Domnule,

Ca unul dintre bărbații care, după starea, inteligența și simțământul lor, se apucă cu mult interes de afacerile bisericii noastre de aici, mai ales de realizarea autonomiei ei, ce-i compete fără pic de îndoială, atât după așezămintele bisericesti, cât și după legile fundamentale de stat, veți ști că în anul trecut, luna lui Iuliu, consistoriul, în armonie cu episcopul, au înaintat ministerului un raport urmat de un proiect de lege de 45 de articule, prin carele se cere exercitarea autonomiei bisericesti prin un congres numai de preuți pentru afacerile dogmatice și rituale, și prin alt congres pentru afacerile economice și pentru alegerea episcopului în caz de vacanță a scaunului.

Ca răspuns la această cerere dreaptă a sosit astă iarnă prea înalta rezoluțiune, prin care se susține³¹ denumirea episcopului din partea regimului, precum și administrăciunea fondului religionariu, cele două mai cumpenicioase atribute ale unei biserici autonome, care autonomie este în princip garantată prin legile fundamentale de stat. După această rezoluțiune are fondul să se întrebuițeze pentru scopurile cultului gr. or.³² și pentru scopuri de școale³³, fie ele de orice confesiune și alte scopuri umanitate; iar, în cât se atinge de afacerile dogmatice și rituale, n-ar fi ministeriul în contra unei congregațiuni de preuți, dacă aceasta este întemeiată prin canoane și nu contrazice legile civile.

Conform cu acest punct de vedere ministeriul a și publicat un statut pentru administrarea bunurilor fondului religionariu, supunându-o ministeriului de culte spre supraveghiere supremă. Administratori străini, de toată categoria, s-au și numit. Salare bune pentru organele, ce concurg după acest statut, la administrarea fondului religionariu, de-a dreptul sau mijlocit, se iau tot din fond, – sume cari întrec 50 000 fl. pe an.

Consiliul scolastic provincial a pretins dintru început 15 000, și acuma voiește să ceară 25 000 în tot anul, pentru susținerea școalelor neconfesionale din Bucovina.

Alți bărbați străini, cu înrăurință, cearcă a se declara fondul nostru religionariu drept fond comun pentru toate confesiunile, pentru cult, școale și pentru alte scopuri umanitare.

Iată-ne dară, deși într-un stat constituțional, aproape a fi despoiați de averea noastră bisericască!!

³¹ Citește: se menține!

³² = ort. rom.

³³ = școlare.

Această împrejurare a produs în toate posturile Soțietății de aicea și la toți bărbații, de orice opiniune politică ar fi ei, mare senzațiune și multă indignare. S-au spăriat cu toții, căci sânt îngrijiți atât de viitoriul ortodoxiei noastre aicea, cât și de esistența materială a bisericilor, a școalelor, și a preuților.

Această procedură nemaiauzită în staturi constituționale și între popoare civilizate din partea străinilor și a ministeriului a adunat spontan, ca prin spiritul sfânt, tocmai în ziua de „buna-vestire”, pre mai mulți mireni și preuți, între cari toți profesorii și părintele Martinovici dela țară, care tocma atuncea se întâmplă în Cernăuți, deci persoane de felurite pusăciuni și opinii politice, și au ținut o consultare sub președința³⁴ părintelui arhimandrit Bendella³⁵, că ce ar fi de făcut spre a paraliza și îndepărta pericolele grave ce amerința³⁶ cu despoiere și distrugere averea noastră bisericească?

Cu toții au recunoscut pericolositatea situațiunii și necesitatea urgentă de a face pasuri comune energice și solidare în contra acestei amerințări înfricoșate, căci încercările de mai înainte, tocmai din cauza că n-au fost destul de viguroase nici solidare, n-au făcut la locurile mai înalte înrăurița ce o așteptau inițiatorii și spriji(ni)torii. Nesuccesul acelor pasuri izolate, și dintru început chiar contrariate de unii puțin prevăzători, precum și încurajarea străinilor în atacurile lor de despoiere, zace tocmai în această izolare și blândeăț a noastră de până acuma. Numai puterile separate de mai [i]nainte, unite în acțiunea lor, pot produce față de străini un efect împunătoriu, care să ni salveze cauza periclitată până la distrugere.

În consecință cu acest punct de vedere împărtășit de toți în unanimitate, și pentru că manifestările diecezanilor ale dietei provințiale și ale consistoriului în favoarea autonomiei bisericii, fiind prea umilă³⁷ și prea plecată, au rămas fără rezultatul dorit, deoarece s-au învoit cu toții la un pas împunătoriu, mai energic, la convocarea unei adunări număroase în orașul Cernăuților, care să fie compusă din preuți, boieri, din altă înțelegință³⁸ și țărani.

Această adunare va avea a decide ce feliu de pasuri și în ce direcțiune să se facă pentru câștigarea eserițului autonomiei bisericești, astfeliu după cum a propus-o în urmă și consistoriul prin raportul său din Iuliu anul trecut, și după cum, în urmă, cu bună chibzuință și spre a zădărnici rezoluțiunea amintită din Decembrie a[nul] tr[ecut], părintele Samuil Andrievici³⁹ au adus-o în senatul imperial din Viena spre a-i da putere de lege de stat. Conform cu aceste păreri unanime și spre realizarea lor, adunarea din ziua „bunei vestiri” a ales din mijlocul său un comitet ad hoc, compus din preuți și mireni, care să conchieme acea adunare număroasă și să pregătească o espunere a gravei, amerințătoarei, și periculoasei situațiuni în care ne aflăm, precum și oareșicari propuneri în această privință, rămânând însă

³⁴ Citește, poate: prezedinția.

³⁵ Teofil Bendella (1814–1875); către sfârșitul vieții, mitropolit (1879–1875) al Bucovinei.

³⁶ = amerințau.

³⁷ [Indescifrabil].

³⁸ Intelectuali.

³⁹ [Indescifrabil].

conservată toată inițiativa și libertatea acelei adunări pentru cazul când n-ar împărtăși întocmai vederile și propunerile Comitetului.

Boierii și-au dat mâna în fața adunării să aducă la acea întrunire publică câte 20–30 țărani de prin satele lor, iar preuții de prin sate să viă cu epitropii bisericii și cu cei mai însemnați gospodari în număr cât numai se poate de mare. Timpul când a fi să se adune acea întrunire publică de diecezani ortodocși îl va face cunoscut Comitetul prin invitații speciale cătră fiecare preut și bărbat înțelighinte.

Sperând, prea onorate Domnule, că și D-ta vei fi de comun acord cu părerile și deciziunile adunării particulare de ziua „bunei vestiri” din Cernăuți, te invităm să binevoiești a cumpeni acest lucru cu toată serioșitatea ce-o recere grava împregiurare în care ne aflăm cu autonomia bisericii și cu averea ei, să te consulți în această privință și cu alți frați de prin pregiur, să se împărtășească și să facă a se împărtăși și alții la numita întrunire publică, de la deciziunile căreia atârnă viitorul bisericii noastre și buna stare a preuțimii întregi. Să fim deștepți, prevăzători, prudenți, dară energici și curagioși, ca nu cumva blăstămul ceriului și al viitorimii să cadă asupra noastră!

Nu putem încheia această epistolă amicală, fără a-ți comunica că toți preuții de față au susținut cu multă tărie de cuvânt, că este mai mult decât necesar a se face prin o manifestare eclatantă din partea diecezanilor provocare la Consistoriu și presiune asupra lui în favoarea cooperării energice pentru câștigarea esercițului autonomiei bisericești, căci numai atuncia, prin concursul credincioșilor săi, scaunul bisericesc se va simți tare și puternic în chestiunea aceasta și va putea păși înaintea străinilor și a ministeriului cu energia și autoritatea ce-i dă înalta lui pusăciune în biserica ortodoxă. Scaunul bisericesc trebuie să meargă totdeauna în fruntea dorințelor și a intereselor diecezanilor și atunci acestea vor fi respectate și îndestulate de orișicine.

Nu trebuie să-ți mai spunem că toți am aplaudat la această idee salutară.

Neavând nici o îndoială despre buna primire a acestor împărtășiri, precum și despre concursul Domniei-Tale la realizarea acestei întruniri publice, te rog să fii convins despre înalta stimă și considerare ce ți-o păstrează al

Domniei-Tale,

Constantin Andrievici Morariu.

Cernăuți, în 4/16 April 1870.

III.

Iar aftul lui Iraclie Porumbescu (în pagina ultimă a scrisorii lui C[onstantin] Morariu):

„A, pentru această idee stăruiesc mulți acum mai mult de 20 de ani: și câte suferiră și sufăr încă și astăzi, căci într-acolo aspirară, la ce⁴⁰, în fine! tocma[i] acum s-a venit.

Dar bine și așa; de n-ar fi numai și această întreprindere contrariată...

Doamne ajută!”

⁴⁰ = la ceea ce.

Și, glosa lui Iraclie Porumbescu (pe atunci încă⁴¹: Golembiov(schi)) se încheie cu următoarele șire⁴², adresate, probabil, vreunui cointerestat întru cele ale presumpțivului Congres bisericesc:

„Lesen Sie was der brave Schapirer schreibt. Wie geht es Ihnen? Ist Ihnen fortschreitend besser? Vollkommene Genesung wünscht Ihnen Ihr aufrichtiger, aber tiefbetrübt, weil noch immen unter der Mandrilla – Zuckerschen [indescifrabill], – Konsequenzleidender”.

Golembiov(schi)

[= Iraclie Porumbescu]

Bibliografie

1. Arhivele de Stat ale Regiunii Cernăuți, F-228, d. 628/1866, inv. 1.
2. ASRC, F-3 *Administrația Regională a Bucovinei, orașul Cernăuți*, inv. 2, d. 11217/1878.
3. Arhiva Fundației Culturale „Leca Morariu” din Suceava, scrisoare [Constantin Morariu Andrievici către Iraclie Porumbescu].
4. Dan, Dimitrie, *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) – la desrobirea Bucovinei (15/XI 1918). Un adaos la istoria bisericii române*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1925.
5. Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993.
6. Iorga, Nicolae, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938.
7. Iorga, Nicolae, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, vol. II, București, Editura Ministeriului de Culte.
8. Moldovan, Valer, *Biserica Ortodoxă română și problema unificării. Studiu de drept bisericesc*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1921.
9. [Sbiera, I. G.,] *Prima adunare poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina ținută în Cernăuți într-a 11/23 Juniu 1870*, Cernăuți, Tiparul lui Rudolf Ehardt, 1870.
10. Sbiera, I. G., *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899.
11. Idem, „Mișcarea bisericească a românilor din Bucovina”, în: „Candela”, 1896, p. 109.
12. Scriban, Filaret, *Istoria bisericească a românilor. Pe scurt*, volum publicat de Iosif Bobulescu, Iași, Tipografia Adolf Bermann, 1871.
13. Pintilei, Elena, *Cărturari ai epocii moderne. I. G. Sbiera (1836–1916)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2023.
14. Porumbescu, Iraclie, *Scrieri*, antologie îngrijită și prefațată de Liviu Papuc, Iași, Editura Timpul, 2022.
15. Purici, Ștefan, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998.

⁴¹ Oficial, abia din 5 aprilie 1881, Porumbescu – vezi: Leonida Bodnărescu, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuți, 1898, pag. 17.

⁴² Binevenite, poate, pentru biografia Porumbescului.